

A tor

Estére befútt a hó, és a principálisom meg én az első falunál megakadtunk. Úgy kellett volna lennie, hogy még vacsoraidőre elérjük azt a kis községet, ahová a másnapra kitűzött hagyatéki tárgyalásra indultunk, de miután principálisom késő délutánig az irodában volt elfoglalva, a számkó csak lámpagyújtás után indulhatott el, s mindjárt az első lankánál szerencsésen be is rekedt. Ez a falu – Árvakő – olyan volt, mint a rendes felvidéki fészkek: sűrűn hintett, vályogos vackokkal, fűzfasövényekkel és apró ablakokkal, amelyekből gyöngé fény szivárgott széjjel. A falu közepén, sírkert oldalán állott az ódon templom, mellette egy fekete, ormótlan, nyolcszögletes kastély, amelynek udvarából kuttyák szűkölése hallatszott. A hold, amely soká bujkált a felhők között, egyszerre fénnel öntötte el a vidéket, és a homályból varázslatként bújtak elő a gazdasági épületek, az iskola, a parókia eddig rejtett fehér falai s a pár lépésnyire fekvő folyó, amelynek hullámaint papírvékony, fehér jégbúra takarta el.

A kocsmánál kötöttünk ki. A pipafüsttel teli, gyöngén világított ivószobán keresztül a kocsmáros szobájába jutottunk, ahol éjjelre szállást kaptunk volna. Egy csomó gyerek játszott az asztal lámpása körül.

– Menjetek az ivóba! – szólt a kocsmáros, egy hosszú szakállú, fekete ember. – Tessék csak itt lerakodni – fordult aztán hozzánk.

– Csak ez az egy szoba van? – kérdezte principálisom, körülnézve az alacsony homlokú, piszkos szobában, amelynek repedezett falai nyugtalan éjszakát jósoltak.

– Van még egy – felelt a kocsmáros. – De az el van foglalva.

– Úgy? Talán valami korhelycsapat? Csak vallja be, spektábilisz!

– Nem, kérem: ott tor lesz.

– No, az még megjárja, elég szerény szórakozás.

– Alázatos jó éjt kívánok!

– Servus humillimus!

Leültünk. Afféle rendes vidéki kocsmaszoba volt, a falakon vallásos képekkel, Zrínyi Miklós kirohanásával és hímzett háziáldással. A tarka festésű falakon salétromos foltok csillogtak; a levegő káposztaszagú volt. A kocsmáros még egyszer visszajött, a berámázott italmérési engedélyt hozta át, és rakta föl az almáriomra.

– Itt, kérem, biztosabban lesz – szólt hajlongva. – Reggel ne tessék megijedni, a kondás itt az udvaron szokott pattogatni.

– Eszerint – szólt principálisom, a biztonságba rakott ócska italmérési engedélyt nézegetve – itt mégis készül valami brachium?

– Tor, kérem alássan, tor. Persze nem tetszik tudni, a földbirtokos úr felesége halt meg. Abban a hosszú kastélyban, a temető mellett. Tetszik hallani, hogy vonítanak a kutyák?... Áldott jó asszonyság volt.

Elhallgatott, és maga elé nézett. Az ebek vadul szűköltek; a hangjuk olyan volt, mintha tíz kenetlen tengelyű kocsi csúszna le a lejtőn.

– Mi baja volt? – kérdezte principálisom a csizmáit lerúgva. Vérében volt a kérdezősködés.

– Régen betegeskedett, ó, nagyon régen. Most aztán meghült, és meghalt. A nagyságos úr nagyon szerette, nagyon szerette, ámbár néha nem jól bánt vele. De most gyönyörűen temettette el. Eperjesről hozatott koporsót és énekes diákokat. Meg tetszik engedni, hogy egypár üveget vegyek ki az almáriumból?

Leguggolt a földre, és egy csomó vörösboros palackot szedett ki a polcról. Közben tovább beszélt.

– Egy kisfiú maradt, kérem; az is itt van; persze fél otthon a szegény. Az egész család férfiai mind itt van különben, valami öten. Igen előkelő család, tetszett is hallani biztonnal a nevét: Gergő de Topolya; Topolya volt a régi birtok neve... Nyugodalmas jó éjt kívánok!

Eloltottam a lámpát. A principálisom lefeküdt az ágyra, míg nekem egy rövid kanapé jutott, amelyről lecsüngtek a lábaim. Egy ideig csönd volt, de aztán a főnököm olyan erősen kezdett horkolni, hogy az álom egyszerre kiszaladt a szememből. Lemondtam az alvásról, és nyitott szemmel bámultam szét a sötét szobában, amelybe csupán a szomszéd ajtó hasadásán át szűrődött egy kis fény. Odaát nem hallatszott semmi; csak néha zörrentek a palackok, és koppantak az asztalhoz a kiürített poharak.

Egy óra múlva a kocsmáros csöndesen besurrant. Odacsúszott az almáriomhoz, és megint egy rakás vörösboros üveget vitt át. Aztán ismét csönd lett, amelyben a principálisom hortyogása a fűrészmalom robajával garázdálkodott. Megpróbáltam, nem tudnék-e én is elaludni, de minden erőlködésem hasztalan volt. A szűk és szúrós kanapén nem tudtam fordulni, a hortyogás meg hol fölbőszített, hol pedig csöndes megadásra kényszerített.

Fölkeltem, és körültapogattam a szobát, hogy legalább egy szivart találjak. Az ablakhoz érve félrehúztam a zöld függönyt, és kinéztem az útra, ahol arasznyi hóban egy pár sandlaufer várakozott; a lovakra csöndesen hullott a hó. A hold fényénél megtaláltam a szivarokat, rágyújtottam, és visszaültem nyugvóhelyemre. Egy idő múlva a kocsmáros megint visszatért.

– Nem tetszik aludni? – kérdezte meglepetve.

– Nem vagyok álmos. Adjon, kérem, egy gyertyát, hogy legalább olvashassak.

– A másik nagyságos urat nem zavarja a világosság?

– Neki mindegy, nagyon egészséges álma van.

A kocsmáros fölnyalábolta a borospalackokat, aztán gondolkozva állott meg.

– Ha nem tetszene aludni, akkor talán – szólt – idehozhatnám a nagyságos úr kisfiát, a Jancsikát. Szegény elálmosodott, és kiment az ivóba, ott alszik egy padon. Meg tetszik engedni?

– Hozza csak ide! – mondtam.

Kiment, pár perc múlva visszatért a gyerekekkel. Nagy fejű, vézna testű kisfiúcska volt; hirtelen összerótt fekete ruhácskájában, tágra nyílt szemével maga a szomorúság. Tétován állt meg előttem, aztán csöndesen ült le a pamlag végére, és szótlanul nézett maga elé. A kocsmáros gyertyát gyújtott, és magunkra hagyott.

– Feküdjél le, kisfiam! – szóltam önkéntelenül megindulva.

– Nem tudok aludni – felelt csöndesen. – Kint sem aludtam; a papa azt mondta, hogy én is igyam bort, és most úgy szédül a fejem.

Homlokára tettem kezemet, merő forróság volt.

– Hány éves vagy?

– Ötesztendő vagyok – szólt, egyre maga elé bámulva.

Elhallgatott. A szomszéd szobában lassanként eleveőbb élet támadt, a poharak meg-megcsendültek, a borospalackok nagyobbakat koppantak, a tort ülők hangosan beszélgettek. Egy mély férfihang rövid beszédet mondott, aztán a falhoz vágott poharak csendülése hallatszott át, utána meg egy fuldokló, nehéz zokogás, mintha széjjel akarná vetni a sirató keblét. Aztán mély csönd következett.

– Ez a papa volt – szólt a gyerek. – Ugye, nem fogok mostohát kapni? – kérdezte, szemét rám vetve. – A szegény mama mindig attól félt, és mikor már nagyon beteg volt, az ágyához hívott engemet meg a papát, és megkérte, hogy ne vegyen nekem mostohát. Aztán megígérte, hogy ha jó leszek, hát küld nekem a mennyországból egy kis báránykát. Vajon mikor küldi?

A kocsmáros megint bejött az almáriumhoz.

– Viszek a cigányoknak – szólt suttogva. – Most hozatta őket a nagyságos úr.

Pár perc múlva zene hallatszott át, szomorú, régi nóták, amilyeneket csak a legöregebb cigányok ismernek még. A klarinét és a brácsa versenyt keseregtek, a kisbőgő panaszos hangja megrezegtette az ablaktáblákat; közben egyre sűrűbben vágódtak földhöz a poharak. Aztán megint az a mély férfihang vette át a szót. Odament a cigányokhoz, és reszkető, dörmögő hangon egy gyerekaltató nótára tanította őket.

*Nyugodjál már virágom,
Megherodt arany ágom,
Jézus fényes csillagom!
Árván maradt édesanyád,
Aki gondot viselt reád,
Jaj, jaj, édes magzatom!*

Akkor azt egyfolytában kellett játszani, s mikor fél órája húzta a cigány, hallatszott, amint valaki földre veti magát, és keservesen, vadul, állati hangon sír.

– Ezt énekelte nekem a mama – szólt a gyermek, maga elé bámulva.

Lassan hajnalodni kezdett. Odaát most egyre vadabb lett a tor: székek és asztalok recsegve-ropogva törtek össze, palackok süvöltve vágódtak a földhöz, aztán a tükrökre, képekre és ablakokra került a sor. A kocsmáros megremülve jött át új meg új borért, a cigányok már holtrészegek lehettek: vadul játszottak. A férfiak összevissza kiabáltak, sírtak, énekeltek és romboltak, míg végre nem maradt már semmi épen, csak a lámpa. Akkor valaki megkapta, és úgy vágta a falhoz, hogy a petróleum felrobbant, s meggyújtotta a padlót. Hallottam, amint odaát a kocsmáros rémült kiabálással locsolta a tüzet, a korhelyek futvást menekültek; aztán csönd lett és sötétség.

Principálisom fölédredt a rémítő zajra.

– Meg vannak odaát bolondulva? – ordította. – Mi az ördög történik itt?!

Fölkelt, és az ablakhoz ment. Akkor már kint volt az egész társaság, kuszált hajjal, főveg és kabát nélkül kapaszkodott föl az egyik kocsira. Egy erős, zömök ember félrelökte a kocsist, a lovak közé csapott, és egyenesen a folyó partjának tartott.

– Az őrültek! Belemennek a vízbe! – kiabálta főnököm megijedve.

A lovak, amint észrevették a veszedelmet, meghorkantak, de kocsisuk közéjük vágott, s a következő pillanatban a kocsi ráesett a jégtáblára, amely sercenne nyílt meg alattuk. A szekér fölborult, a benne ülők a fagyos vízbe zuhantak, a lovak vadul kapálták a jégtáblát, aztán elmerültek. Egy csomó paraszt, aki munkára készült, szerencsére hirtelen ott termett, és kimentette a részeg csapatot.

A kocsmáros egész testében remegve jelent meg az ajtóban.

– Ide hozzák, ide hozzák! – szólt hátra a parasztnak, akik az erős, zömök embert támogatták. Az alig állott a lábán, csuromvíz volt, a szeme keresztbe állott, összecsapzott szakállán jégdarabok csillogtak, egész teste remegett, melle fuldoklott.

– Nem történt baja, nagyságos úr? – kérdezte a kocsmáros sápadtan.

– Semmi... semmi... – dadogott ez. – Bocsánat... uraim... – szólt felénk fordulva és félszezen meghajolva.

Egy pillanatig tétován állott ott, aztán megpillantotta a gyereket, aki sírva állott előtte. Odatámolygott, fagyos kezével megfogta a fiúcska fejét, és magához ölelve zokogta:

– Fiam, édes, kicsi fiam... Nincsen már édesanyád!